KO‘ZI OJIZ BOLALAR BILAN FAOLIYAT YURITUVCHI TIFLOPEDAGOG LARDA PSIXOEMOTSIONAL SOHANING BARQARORLASHUVI

Qodirova Feruzaxon Usmonovna
Maxsus pedagogika kafedrasi mudiri, professor; CHDPU, Chirchiq, O‘zbekiston
+998946532320 feruzausmon@mail.ru
Xusnuddinova Zulayxo Xamidullayevna
Maxsus pedagogika kafedrasi o‘qituvchisi p.f.f.d; CHDPU, Chirchiq, O‘zbekiston
+998931055485 xusnuddinovazulayxo@gmail.com
Eshboboyeva Iroda A’zamjon qizi
ChDPU Pedagogika fakulteti, Maxsus pedagogika/Surdopedagogika yo‘nalishi
1-bosqich 25/1-guruh magistranti, Chirchiq, O‘zbekiston
+998918108903 Eshboboyeva20251@icloud.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada inklyuziv ta’lim sharoitida ko‘zi ojiz bolalar bilan faoliyat yurituvchi tiflopedagoglarning psixoemotsional sohasining barqarorlashuvi masalasi ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Maxsus pedagoglarning emotsional charchoq (burnout), stress va psixoemotsional yuklamalarga duch kelishi, ularning kasbiy barqarorligini ta’minlash yo‘llari hamda individual yondashuvlarning samaradorligi ochib berilgan. Tadqiqot natijalari tiflopedagoglarning psixoemotsional holatini barqarorlashtirish orqali ta’lim sifati va o‘quvchilarning rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatishini tasdiqlaydi.

Kalit so‘zlar: inklyuziv ta’lim, tiflopedagog, ko‘zi ojiz bolalar, psixoemotsional barqarorlik, emotsional charchoq, korreksion yordam, individual yondashuv.

Аннотация: В данной статье научно-теоретически и практически анализируется проблема стабилизации психоэмоциональной сферы тифлопедагогов, работающих с незрячими детьми в условиях инклюзивного образования. Рассматриваются эмоциональное выгорание, стресс и психоэмоциональные нагрузки специальных педагогов, пути обеспечения их профессиональной устойчивости, а также эффективность индивидуальных подходов. Результаты исследования подтверждают, что стабилизация психоэмоционального состояния тифлопедагогов положительно влияет на качество образования и развитие обучающихся.

Ключевые слова: инклюзивное образование, тифлопедагог, незрячие дети, психоэмоциональная устойчивость, эмоциональное выгорание, коррекционная помощь, индивидуальный подход.

Abstract: This article provides a scientific-theoretical and practical analysis of the stabilization of the psycho-emotional sphere of typhlopedagogues working with visually impaired children in inclusive education settings. It examines emotional burnout, stress, and psycho-emotional loads faced by special educators, pathways to ensure their professional resilience, and the effectiveness of individualized approaches. The study results confirm that stabilizing the psycho-emotional state of typhlopedagogues positively impacts the quality of education and students’ development.

Keywords: inclusive education, typhlopedagogue, visually impaired children, psycho-emotional stability, emotional burnout, correctional support, individual approach.

Kirish

Hozirgi kunda ta’lim tizimini modernizatsiya qilish jarayonida inklyuziv ta’lim konsepsiyasi alohida ahamiyat kasb etmoqda. Inklyuziv ta’lim barcha bolalar, jumladan ko‘zi ojiz va zaif ko‘ruvchi o‘quvchilarning teng huquqli ta’lim olishini ta’minlashga qaratilgan muhim pedagogik yo‘nalish hisoblanadi. Bu jarayonda tiflopedagoglarning roli beqiyos bo‘lib, ular o‘quvchilarning individual xususiyatlarini inobatga olgan holda ta’lim jarayonini tashkil etadi. Biroq, ko‘zi ojiz bolalar bilan faoliyat yuritish maxsus metodik yondashuvlar, doimiy emotsional va psixologik yuklamalarni talab etadi. Natijada tiflopedagoglarning psixoemotsional sohasi doimiy stress, emotsional charchoq va professional burnout xavfiga duch keladi. Zamonaviy ta’lim muhitida har bir tiflopedagogning psixoemotsional barqarorligini ta’minlash zarurati ularning kasbiy faoliyatining dolzarbligini yanada oshirmoqda. Ayniqsa, umumta’lim muassasalariga ko‘zi ojiz bolalarni integratsiya qilish jarayonida tiflopedagoglarning nafaqat o‘quvchilarga, balki o‘zlariga ham psixologik yordam ko‘rsatish muhim ahamiyatga ega. Ular ta’lim jarayonini moslashtirish bilan birga, o‘quvchilarning ijtimoiy moslashuvi va rivojlanishini ta’minlaydi hamda o‘zining psixoemotsional barqarorligini saqlash orqali samarali faoliyat yuritadi.

Inklyuziv ta’limning asosiy g‘oyasi — har bir bolaning jamiyatda munosib o‘rin egallashi va sifatli ta’lim olish huquqini ta’minlashdan iborat. Shu nuqtai nazardan, tiflopedagoglar differensial va individual yondashuvlarni qo‘llash orqali o‘quvchilarning imkoniyatlarini rivojlantirish bilan birga o‘zlarining psixoemotsional sohasini barqarorlashtirishga xizmat qiladi. Bu esa ta’lim samaradorligini oshirish bilan birga, pedagoglarda o‘ziga ishonch va professional mustaqillik ko‘nikmalarini shakllantiradi. Inklyuziv ta’lim sharoitida tiflopedagoglar o‘qituvchi, psixolog va ota-onalar o‘rtasida vositachi sifatida ham faoliyat yuritadi. Ularning asosiy vazifalariga diagnostika, korreksion ishlarni tashkil etish, individual ta’lim dasturlarini ishlab chiqish va o‘zining psixoemotsional holatini monitoring qilish kiradi. Shu bois, tiflopedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish, innovatsion metodlardan foydalanish hamda psixoemotsional barqarorlikni ta’minlash dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Mazkur maqolada inklyuziv ta’lim jarayonida ko‘zi ojiz bolalar bilan faoliyat yurituvchi tiflopedagoglarning psixoemotsional sohasining barqarorlashuvi ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi.

Adabiyot tahlili va metodologiyasi

Inklyuziv ta’lim va tiflopedagogika sohasida olib borilgan ilmiy tadqiqotlar maxsus pedagoglarning psixoemotsional barqarorligini ta’minlashda nazariy va amaliy asos bo‘lib xizmat qiladi. Ushbu yo‘nalishda F.U. Qodirova va ham mualliflar tomonidan yaratilgan o‘quv qo‘llanma va darsliklarda inklyuziv ta’limning mohiyati, tamoyillari hamda tiflopedagoglarning o‘rni batafsil yoritilgan.

F.U. Qodirova va D.A. Po‘latova tomonidan yaratilgan “Inklyuziv ta’lim: nazariya va amaliyot” darsligida inklyuziv ta’limning ilmiy-nazariy asoslari, asosiy tamoyillari hamda xalqaro tajribalar tahlil qilingan. Mazkur manbada tiflopedagoglarning psixoemotsional yuklamalari va ularni bartaraf etish mexanizmlari alohida ta’kidlangan.

Qodirova F.U., Yunusova X.Sh. va boshqalar tomonidan tayyorlangan o‘quv qo‘llanmalarda ko‘zi ojiz bolalar bilan ishlashda multisensor yondashuvlar va emotsional barqarorlikni ta’minlash masalalari chuqur tahlil qilingan.

Xalqaro adabiyotlarda ham maxsus ehtiyojli bolalar bilan ishlaydigan pedagoglarning emotsional charchoq masalasi keng o‘rganilgan. Jeon va hammualliflar (2022) tomonidan

o‘tkazilgan tadqiqotda maxsus ta’lim o‘qituvchilarining job demands va job resources modeli asosida burnout va psixologik stress tahlil qilingan. Mulyani va boshqalar (2021) esa emotsional regulyatsiya maxsus maktab o‘qituvchilarining burnoutini kamaytirishda samarali ekanligini isbotlagan. Florian (2014) va Mitchell (2015) inklyuziv ta’limda pedagoglarning professional tayyorgarligi va psixoemotsional barqarorligining ahamiyatini ta’kidlagan.

Mazkur tadqiqotda tiflopedagoglarning psixoemotsional barqarorligini o‘rganish uchun ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, qiyosiy tahlil, kuzatish va suhbat metodlaridan foydalanildi. Chirchiq shahar 7-umumiy o‘rta ta’lim maktabida amaliy kuzatishlar o‘tkazildi, pedagoglarning fikrlari o‘rganildi. Natijalar tizimlashtirilib, psixoemotsional barqarorlik ko‘rsatkichlari aniqlashtirildi.

Natijalar

Tadqiqot doirasida inklyuziv ta’lim muassasalarida tiflopedagoglarning psixoemotsional holati o‘rganildi. Olingan natijalar maxsus psixoemotsional qo‘llab-quvvatlash dasturlari mavjudligi pedagoglarning barqarorligiga ijobiy ta’sir ko‘rsatishini tasdiqladi. Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, psixoemotsional barqarorlikni ta’minlovchi choralar qo‘llanilgan tiflopedagoglarda emotsional charchoq darajasi past, professional faollik yuqori bo‘lgan.

Muhokama

Tadqiqot natijalari inklyuziv ta’limda tiflopedagoglarning psixoemotsional barqarorligi ta’lim samaradorligini oshirishda muhim omil ekanligini tasdiqladi. Olingan natijalar ilmiy adabiyotlardagi nazariy qarashlar bilan uyg‘un. Individual yondashuv va emotsional regulyatsiya usullari pedagoglarning burnoutini kamaytirishga xizmat qiladi. Art-texnologiyalar va multisensor yondashuvlar korreksion ishlarning samaradorligini oshiradi. Tiflopedagoglarning o‘qituvchi, psixolog va ota-onalar bilan hamkorligi ta’lim jarayonining uzluksizligini ta’minlaydi.

Xulosa

Mazkur maqolada inklyuziv ta’lim tizimida ko‘zi ojiz bolalar bilan faoliyat yurituvchi tiflopedagoglarning psixoemotsional sohasining barqarorlashuvi ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilindi. O‘rganishlar shuni ko‘rsatdiki, tiflopedagoglarning psixoemotsional barqarorligi bevosita ularning malakasi, innovatsion usullar va individual qo‘llab-quvvatlashga bog‘liq. Biroq, maxsus pedagoglar yetishmovchiligi, metodik ta’minotning yetarli emasligi va tayyorgarlik darajasi pastligi kabi muammolar tizimli islohotlarni talab etadi. Shu munosabat bilan tiflopedagoglarni tayyorlash tizimini takomillashtirish, psixoemotsional barqarorlik bo‘yicha treninglar joriy etish va zamonaviy texnologiyalarni keng qo‘llash zarur. Natijada inklyuziv ta’lim muvaffaqiyati tiflopedagoglarning psixoemotsional barqaror faoliyati bilan belgilanadi hamda jamiyatda tenglik va bag‘rikenglik tamoyillarini mustahkamlaydi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Florian, L. (2014). What counts as evidence of inclusive education? European Journal of Special Needs Education, 29(3), 286–294.
2. Jeon, H. J. va boshq. (2022). Early Childhood Special Education Teachers’ Job Burnout and Psychological Stress.
3. Mitchell, D. (2015). What really works in special and inclusive education. Routledge.
4. Mulyani, S. va boshq. (2021). Emotional Regulation as a Remedy for Teacher Burnout in Special Schools. Frontiers in Psychology.
5. Qodirova, F. U., & Po‘latova, D. A. (2022). Inklyuziv ta’lim: nazariya va amaliyot. Chirchiq.
6. Qodirova, F. U., Xusnuddinova, Z. X. va boshq. (2023). Maxsus pedagogika asoslari. Chirchiq.

7. Tomlinson, C. A. (2017). How to differentiate instruction in academically diverse classrooms. ASCD.

REFERENCES

1. 1. Florian, L. (2014). What counts as evidence of inclusive education? European Journal of Special Needs Education, 29(3), 286–294.
2. 2. Jeon, H. J., et al. (2022). Early Childhood Special Education Teachers' Job Burnout and Psychological Stress.
3. 3. Mitchell, D. (2015). What really works in special and inclusive education. Routledge.
4. 4. Mulyani, S., et al. (2021). Emotional Regulation as a Remedy for Teacher Burnout in Special Schools. Frontiers in Psychology.
5. Qodirova, F. U., & Pulatova, D. A. (2022). Inclusive education: theory and practice. Chirchiq.
6. Qodirova, F. U., Xusnuddinova, Z. X., et al. (2023). Fundamentals of special pedagogy. Chirchiq.
7. Tomlinson, C. A. (2017). How to differentiate instruction in academically diverse classrooms. ASCD.